

20. Maksymchuk, I., Maksymchuk, B., Frytsiuk, V., Matviichuk, T., Demchenko, I., Babii, I. ... Savchuk, I. (2018). Developing pedagogical mastery of future physical education teachers in higher education institutions. *Journal of Physical Education and Sport*, 18 (2), 810–815. <http://efsupit.ro/images/stories/iunie2018/Art%20119.pdf>
21. Melnyk, N., Bidyuk, N., Kalenskyi, A., Maksymchuk, B., Bakhmat, N., Matviienko, O. ... Maksymchuk, I. (2019). Models and organizational characteristics of preschool teachers' professional training in some EU countries and Ukraine. *Zbornik Instituta za pedagogoska istrazivanja*, 51 (1), 46–93. <https://ipisr.org.rs/images/pdf/zbornik-51/Natalija-Meljnik.pdf>
22. Sitovskiy A., Maksymchuk B., Kuzmenko V., Nosko Y., Korytko Z., Bahinska O. ... Maksymchuk, I. (2019). Differentiated approach to physical education of adolescents with different speed of biological development (2019). *Journal of Physical Education and Sport*, Vol.19 (3), Art 222, pp. 1532 – 1543. <http://efsupit.ro/images/stories/august2019/Art%20192.pdf>
23. Sheremet M., Leniv Z., Loboda V., Maksymchuk B. (2019) The development level of smart information criterion for specialists' readiness for inclusion implementation in education. *Information Technologies and Learning Tools*, 72, 273-285. <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2561>
24. Petrova, I. V. (2017). Renesansna kontsepsiia dozvillia za tvoramy Petrarky [The Renaissance concept of leisure in the works of Petrarch]. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald*, 3, 3-7. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2017_3_3
25. Nerubasska, A., Maksymchuk, B. (2020). The Demarkation of Creativity, Talent and Genius in Humans: a Systemic Aspect. *Postmodern Openings*, 11 (2), 240-255. <https://www.lumenpublishing.com/journals/index.php/po/article/view/2625>
26. Kaletnik, G. M., Zabolotnyi, G. M. Kozlovskiy, S. V. (2011), «Innovative models of strategic management economic potential within contemporary economic systems», *Actual Problems of Economics*, Vol, 4(118), pp. 3-11.
27. Petrova, I. V. (2017). Rol dozvillia v arkhainii Hretsii: na prykladi tvoriv Homera ta Hesioda [The role of leisure in Archaic Greece: based on the works of Homer and Hesiod]. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald*, 4, 8-11. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2017_4_4
28. Petrova, I. V. (2018). Renesansna villa: dozvillievi praktyky u kulturne spozhyvannia [A Renaissance villa: leisure practices and cultural consumption]. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald*, 1, 37-41. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2018_1_9

DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2020.4(124).07

Колосовська В.В.

кандидат педагогічних наук, старший викладач

Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква

ВАЛЕОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розкривається значення валеологічної складової процесу формування професійної компетентності у студентів вищих навчальних закладів. Висвітлена проблема є актуальною у зв'язку з епідемічною ситуацією, що виникла у багатьох країнах світу. У праці проаналізовано сутність понять «професійна компетентність» та «валеологія». Встановлено, що більшість дослідників розглядають поняття «професійна компетентність» як інтегративне утворення, що являє собою готовність до професійної діяльності і включає в себе сукупність знань, умінь та особистісних якостей, обумовлених соціально-економічними умовами. Звертається увага на наукові праці, де професійна компетентність розглядається як безперервне прагнення особистості до самореалізації та самовдосконалення. Окреслено головні положення валеології, що базуються на здоров'язберезувальних принципах та технологіях. Доведено, що валеологія є важливою складовою процесу формування професійної компетентності у майбутніх фахівців вищих навчальних закладів як дисципліна та ціннісний орієнтир.

Ключові слова: валеологія, професійна компетентність, студенти, вищий навчальний заклад.

Колосовская В.В. Валеологическая составляющая процесса формирования профессиональной компетентности у студентов высших учебных заведений.

В статье раскрывается значение валеологической составляющей процесса формирования профессиональной компетентности у студентов высших учебных заведений. Освещенная проблема актуальна в связи с эпидемической ситуацией, возникшей во многих странах мира. В работе проанализированы сущность понятий «профессиональная компетентность» и «валеология». Установлено, что большинство исследователей рассматривают понятие «профессиональная компетентность» как интегративное образование, которое представляет собой готовность к профессиональной деятельности и включает в себя совокупность знаний, умений и личностных качеств, обусловленных социально-экономическими условиями. Обращается внимание на научные работы, где профессиональная компетентность рассматривается как непрерывное стремление личности к самореализации и самосовершенствованию. Определены основные положения валеологии, основанные на здоровьезберегающих принципах и технологиях. Доказано, что валеология является важной составляющей процесса формирования профессиональной компетентности у будущих специалистов высших учебных заведений как дисциплина и ценностный ориентир.

Ключевые слова: валеология, профессиональная компетентность, студенты, высшее учебное заведение.

Kolosovska V. Valeological component of the process of forming professional competence among students of higher educational institutions.

The article reveals the significance of the valeological component of the process of forming professional competence among students of higher educational institutions. The highlighted problem is relevant in connection with the epidemic situation that has arisen in many countries of the world. It emphasizes the need to improve the forms and methods of work in educational institutions, which should be implemented on the basis of health-preserving training of future specialists. The article analyzes the essence of the concepts of "professional competence" and "valeology". It was found that most researchers consider the concept of "professional competence" as an integrative unit, which is a readiness for professional activity and includes a set of knowledge, skills and personal qualities due to socio-economic conditions. Attention is paid to scientific works, where professional competence is considered as a continuous aspiration of a person to self-realization and self-improvement. It is noted that the manifestation of professional competence is possible as a result of a harmonious combination of psychological, physical, emotional and intellectual components of the personality, which is real only in the presence of a good state of human health. It was confirmed that in the process of forming professional competence among future specialists of higher educational institutions, valeology appears as a necessary discipline and philosophy of life. The main provisions of valeology, based on health-preserving principles and technologies, have been determined. They must be realized in harmonious unity with the environment, which is an indispensable basis for a human's personal and professional life in a civilized society. It has been proved that valeology is an important component of the process of forming professional competence in future specialists of higher educational institutions as a discipline and value reference.

Key words: valeology, professional competence, students, higher educational institutions.

Постановка проблеми. Постійні зміни, що відбуваються у сучасній економіці, екологічному та соціальному середовищі спонукають науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів до творчого пошуку щодо удосконалення процесу підготовки майбутніх фахівців.

Б.І. Мокін, В.М. Мізерний, О.М. Мензул наголошують, що «виникає необхідність у соціально і професійно активній особистості, яка володіє високою компетентністю, професійною мобільністю, самостійністю, вмінням постійно удосконалювати свої професійні навички, професійно реалізовувати подальше творче зростання. Конкурентоспроможні фахівці мають володіти професійними вміннями і навичками, що ґрунтуються на сучасних спеціальних знаннях певної галузі виробництва та високим рівнем професійної компетентності, що ґрунтуються на критичному мисленні та здатності застосовувати теоретичні надбання на практиці» [5, с. 199].

Але конкурентоспроможність на обмежується лише здатністю використовувати знання та навички у професійній діяльності. Висока ефективність виконання будь-якого різновиду праці досягається шляхом постійного збагачення внутрішньо-особистісного світу людини. Тому в процесі професійної підготовки велика увага приділяється спрямуванню ціннісно-мотиваційної сфери особистості на усвідомлення щодо збереження найголовнішого природного скарбу – здоров'я, від якого, безсумнівно, залежить працездатність.

О. Глагоцук, В. Тонконог, І. Бейгул звертають увагу на те, що «зміни в суспільно-економічному житті, орієнтація людини на нові можливості набуття певного соціального статусу, що є свідченням успіху, супроводжуються підвищеними вимогами до здоров'я. Здоров'я людини, відповідно до даних ВОЗ, на 50-55 % визначається умовами й способом життя, на 25 % – екологічними умовами, на 15-20 % обумовлено генетичними факторами та лише на 10-15 % – діяльністю системи охорони здоров'я» [2, с. 49]. Науковці стверджують, що «зорієнтованість на здоровий спосіб життя певною мірою є запорукою досягнення успіху людиною» [2, с. 49].

Епідемічна ситуація, що виникла у багатьох країнах світу, підтверджує необхідність удосконалення форм і методів роботи в освітніх закладах, що мають реалізовуватися на засадах здоров'язбережувальної підготовки майбутніх фахівців. Тобто освітній процес вищих навчальних закладів повинен бути спрямований на створення валеологічного підґрунтя у навчально-виховному просторі.

Мета роботи – розкрити значення валеологічної складової у процесі формування професійної компетентності у студентів вищих навчальних закладів.

Результати дослідження. На початку є доцільним розглянути сутність поняття «професійна компетентність».

Як стверджують Л.В. Єлагіна, В.Г. Риндак, Ю.В. Шаронін, основним результатом професійної освіти на сучасному етапі є компетентність майбутнього фахівця, що розглядається як сукупність наукових знань і умінь, креативних здібностей, самостійності, адекватної самооцінки, гуманістичних ціннісних орієнтацій, емоційно-вольової регуляції поведінкових проявів особистості [3, с. 52].

О.Ю. Перцева зазначає, що вчені неоднозначно тлумачать поняття «професійна компетентність», ототожнюючи його з поняттям «готовність до професійної діяльності». Останнім часом з'явився ряд дисертаційних досліджень, присвячених питанням формування різних видів компетентності студентів у процесі професійної підготовки [7, с. 4].

Зі свого боку Т.І. Баб'юк вказує, що «поняття «професійна компетентність» досить широко використовується у теорії і практиці педагогіки. Зазвичай воно вживається, коли йдеться про ступінь відповідності знань і умінь, якими оволодіває майбутній фахівець, вимогам своєї професії. При цьому мають на увазі, що чим вищий ступінь цієї відповідності, тим вищий рівень професійної компетентності фахівця» [1, с. 34].

В.П. Єлізаров звертає увагу на те, що ряд науковців визначають термін «професійна компетентність» «як стан, що дозволяє діяти самостійно й відповідально; уміти виконувати функції, пов'язані з результатами праці людини (А. Черноштан); професійна компетентність майбутнього фахівця розглядається також через наявність у нього професійних знань, умінь і

навичок, професійно важливих якостей, спрямованість до конкретної професійної діяльності, а також уявлення про власні соціальні ролі, прагнення та ціннісні орієнтації (Н. Нічкало)» [4, с. 38-39].

На думку Л.В. Єлагіної, В.Г. Риндак, Ю.В. Шароніна, професійна компетентність виступає як спосіб поведінки, спосіб життя майбутнього фахівця, в який інтегруються його пізнавальні та творчі здібності. Вона передбачає набагато більше знань і умінь і включає їх у себе поряд з прийнятими цінностями, якими особистості, що забезпечують освоєння компетенцій, а також емоційно-вольову регуляцію поведінкових проявів [3, с. 52]. Науковці вважають, що під професійною компетентністю майбутнього фахівця слід розуміти інтегративну компетентність. Вона формує якість особистості, систему необхідних знань, умінь, досвіду і прийнятих цінностей, що забезпечують здатність майбутнього фахівця виконувати професійні функції (визначення мети, комунікативну, культуротворчу, рефлексивну, дослідницьку, технологічну) відповідно до встановлених в соціумі в конкретний історичний момент норм, стандартів і вимог [3, с. 52].

Аналіз наукових праць, здійснений О.О. Усковою, свідчить, що формування професійної компетентності передбачає соціально-моральне і професійне становлення особистості, придбання сукупності стійких знань, умінь і навичок, а також особистісних якостей, що визначають загальну і професійну культуру в процесі навчання, виховання і повсякденному житті (Н.С. Калейнік); є процесом впливу, який передбачає стандарт, на який орієнтується суб'єкт впливу, і керованим процесом становлення професіоналізму, який передбачає утворення і самоосвіта фахівця (З.М. Махмутова) [9, с. 15]. Як бачимо, дослідники розглядають поняття «професійна компетентність» як багатокомпонентне інтегративне утворення, однією із ключових ознак якого є готовність до професійної діяльності, що передбачає не лише наявність професійно-орієнтованих знань та умінь. Науковці акцентують увагу на безперервному прагненні особистості до самореалізації та самовдосконалення, а також здійснення на основі об'єктивної самооцінки, постійного творчого корегування власної діяльності, з метою підвищення її ефективності. Тож прояв професійної компетентності можливий у результаті гармонійного поєднання психологічної, фізичної, емоційної та інтелектуальної складової особистості, що є реальним лише при наявності доброго стану здоров'я людини. Як підсумок, валеологія як навчальна дисципліна, набуває важливого значення у процесі підготовки майбутніх фахівців.

Т.І. Баб'юк наголошує, що «в Україні діє програма неперервної валеологічної освіти, але дуже малий термін дії програми ще не дозволяє дійти ґрунтовних висновків щодо якості одержаних результатів. Крім того, валеологія як навчальний предмет сприймається досить неоднозначно. З'являються критичні статті щодо змісту і методів викладання валеології. Натомість ніхто не заперечує, що валеологічні знання потрібні. Адже валеологія – це не просто навчальний предмет, а своєрідна філософія здорового способу життя» [1, с. 35].

О. Гладощук, В. Тонконог, І. Бейгул зазначають, що «якщо раніше сутність здоров'я людини розглядалася тільки з позиції природних знань, то сучасний рівень розвитку науки, культури, соціуму вимагає розглядати сутність здоров'я людини з гуманітарної позиції в єдності з природничо-науковою та культурологічною дисциплінами, тобто треба говорити про системність, аксіологічність, цілісність вивчення й розуміння феномену здоров'я» [2, с. 50].

Розглядаючи поняття «валеологія», ми звернули увагу на праці наступних авторів. Б.А. Максимчук під валеологією розуміє «нову інтегративну галузь знань, комплексну навчальну дисципліну, що вивчає індивідуальні закономірності, способи і механізми формування, збереження і зміцнення здоров'я людини з використанням оздоровчих методів і технологій з урахуванням сутності різноманітних життєвих проявів, властивих людині. Валеологія як навчальна дисципліна є сукупністю знань про здоров'я і здоровий спосіб життя» [6, с. 88].

Достатньо широко відображено сутність поняття «валеологія» у дослідженнях О.В. Шукатки, яка вказує, що «хоча термінологічний аналіз сутності валеології дає змогу визначити її як науку про закономірності й механізми формування, збереження, зміцнення та передачі за спадковістю здоров'я, аналіз педагогічної літератури свідчить про значні розбіжності у тлумаченні цього наукового напрямку. Валеологію визначають як науку про: надійні та доступні шляхи до нескінченного розвитку духовно-енергетичного потенціалу людини, шляхи до управління її здоров'ям і підтримки його на творчо-активному рівні, шляхи, де за основу береться не лікування хвороб, а підтримання та нарощування захисних сил організму; духовне і фізичне здоров'я окремої людини й усього людського суспільства на новому етапі його духовно-творчої еволюції, науку про здоровий спосіб життя, в основі якої лежить проста і мудра, перевірена досвідом багатьох століть ідея про те, що завдяки правильній світоорієнтації та відповідній поведінці, людина спроможна забезпечити собі довге, радісне, безболісне життя; здоров'я людини як об'єктивний стан і суб'єктивне почуття духовного, фізичного, психічного й соціального комфорт на різних рівнях екосистем, вікових стадій та умов; керування здоров'ям, коли існують системи вдосконалення видів життєдіяльності людини, які створюють умови переходу від некерованої до керованої тривалості життя; культивування здорового способу життя людини, що є такою життєдіяльністю, яка при позитивному емоційно-вольовому настрої людини забезпечує дотримання екологічної рівноваги її з природою (гомеостаз) і невинне зниження ентропії суспільних зв'язків у соціальному організмі країни, в яку вона входить як джерело інтелектуальної енергії і тому є її основною рушійною силою; вивчення умов, можливостей, закономірностей здорового (духовно, психічно, фізично) існування живої матерії на різних рівнях організації живого» [10, с. 190].

В.П. Єлізаров зазначає, що «у сучасному науковому середовищі валеологія розглядається принаймні у двох основних виглядах, а саме, як галузь знань і навчальна дисципліна, та, відповідно, як наука. Між тим в обох випадках зазначається, що саме завдяки валеології у особистості з'являється можливість набути необхідний обсяг знань та умінь зі збереження та зміцнення власного здоров'я за рахунок дотримання необхідних оздоровчих дій та заходів та дотримання здорового способу життя в загальному контексті» [4, с. 29-30].

Так, сучасні вітчизняні та зарубіжні напрацювання вчених свідчать, що в процесі формування професійної компетентності у майбутніх фахівців вищих навчальних закладів, валеологія постає у якості необхідної дисципліни і

філософії життя. Головні положення базуються на здоров'язбережувальних принципах та технологіях, які мають реалізовуватися у гармонійній єдності із навколишнім середовищем, що є неодмінною основою особистого та професійного життя людини у цивілізованому суспільстві.

Висновки. Отже, аналіз науково-педагогічної літератури показав, що більшість дослідників розглядають поняття «професійна компетентність» як інтегративне утворення, що являє собою готовність до професійної діяльності і включає в себе сукупність знань, умінь та особистісних якостей, обумовлених соціально-економічними умовами. У сучасних дослідженнях підкреслюється роль багаторічного практично-історичного досвіду людства, який переконливо доводить, що прояв професійної компетентності можливий лише при наявності доброго стану здоров'я, а також, відповідно, дбайливого ставлення до нього. Отже, валеологія як дисципліна та ціннісний орієнтир, є важливою складовою процесу формування професійної компетентності у майбутніх фахівців вищих навчальних закладів.

Література

1. Бабюк Т.І. Професійно-валеологічна підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти / Т.І. Бабюк // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : [збірник наукових праць]. – Кам'янець-Подільський, 2018.– (Серія : Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини). – № 11. – С. 32-38.
2. Гладощук О. Валеологічна освіта та ціннісний потенціал у професійній підготовці студентів технічного університету / О. Гладощук, В. Тонконог, І. Бейгул // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : [збірник наукових праць]. – 2011. – № 2 (14). – С. 49-52.
3. Елагіна Л.В. Профессиональная культура и профессиональные компетенции специалиста : от анализа взаимосвязи к практике формирования / Л.В. Елагина, В.Г. Рындак, Ю.В. Шаронин // Среднее профессиональное образование. – 2008. – № 5. – С. 51-54.
4. Єлізаров В. П. Формування валеологічної компетентності студентів у позааудиторній роботі університету : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (фізична культура, основи здоров'я)» / Володимир Петрович Єлізаров. – Харків, 2016. – 223 с.
5. Мокін Б.І. Формування професійної компетентності у студентів в умовах професійно-практичної підготовки / Б.І. Мокін, В.М. Мізерний, О.М. Мензул // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2011. – № 5. – С. 199-203.
6. Максимчук Б.А. Формування валеологічної компетентності майбутніх учителів у процесі фізичного виховання (теоретико-методологічний аспект) : [монографія] / Борис Анатолійович Максимчук; за ред. д-ра пед наук, проф. члена кореспондента НАПН України Р.С. Гуревича. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – 388 с.
7. Перцева О. Ю. Формирование готовности студентов педвузов к физкультурно-оздоровительной и спортивно-массовой работе в общеобразовательной школе : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / О. Ю. Перцева. – Новокузнецк, 2007. – 25 с.
8. Сєдова Н.А. Формування інтересу до здорового способу життя у процесі професійної спрямованості сучасного фахівця / Н.А. Сєдова // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : зб. наук. пр. – Київ : Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського, 2015. – № 12(14). – С. 169-182.
9. Ускова О.О. Формирования профессиональной компетентности специалистов экономико-правовой сферы средствами иностранного языка в вузе : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / О.О. Ускова. – Ульяновск, 2008. – 26 с.
10. Шукатка О.В. Формування здоров'язберігаючої компетентності майбутніх фахівців як педагогічна проблема / О.В. Шукатка // Вісник Національного університету оборони України. – 2014. – № 1(38). – С. 188-192.

References

1. Babiuk, T.I. (2018), "Professional and valeological training of future educators of preschool education institutions", Herald of Ivan Ogienko Kamyanyets-Podilsky National University. no. 11, pp. 32-38. [in Ukrainian].
2. Gladoschuk, O. Tonkonog, V. Beygul, I. (2011), "Valeological education and value potential in professional training of students of technical university", Physical education, sports and health culture in modern society. no. 2 (14), pp. 49-52. [in Ukrainian].
3. Elahyna, L.V. Ryndak, V.G. Sharonin, Yu.V. (2008), "Professional culture and professional competencies of a specialist: from the analysis of the relationship to the practice of formation", Secondary vocational education, no. 5, pp. 51-54. [in Russian].
4. Ielizarov, V. P. (2016). Formation of valeological competence of students in extracurricular work of the university: Theory and method of teaching (physical culture, the basis of health): 13.00.02). Kharkiv. [in Ukrainian].
5. Mokin, B.I. Mizernyi, V.M. Menzul, O.M. (2011), "Formation of professional competence in students in terms of professional and practical training", Herald of Vinnytsia Polytechnic Institute. no. 5, pp. 199-203. [in Ukrainian].
6. Maksymchuk, B.A. (2016). "Formation of valeological competence of future teachers in the process of physical education (theoretical and methodological aspect)", Vinnytsia: TOV firma "Planer". [in Ukrainian].
7. Pertseva, O. Yu. (2008). Formation of readiness of students of pedagogical university for physical culture and health and mass sports activities in general education: (Theory and methods of professional education): 13.00.08). Novokuznetsk. [in Russian].
8. Siedova, N.A. (2015). "Formation of interest in a healthy lifestyle in the process of professional orientation of a modern specialist", Actual problems of education and upbringing of people with special needs, Kyiv: National Library of Ukraine named after V.I. Vernadsky, no. 12(14), pp. 169-182. [in Ukrainian].
9. Uskova O.O. (2008). Formation of professional competence of specialists in the economic and legal sphere by means of a foreign language in the University: (Theory and methods of professional education): 13.00.08). Ulianovsk. [in Russian].
10. Shukatka, O.V. (2014), "Formation of health-preserving competence of future specialists as a pedagogical problem", Herald of the National University of Defense of Ukraine, no. 1(38), pp. 188-192. [in Ukrainian]